

„MERÉSZEBB, MINT A FESTÉSZET” A MODERN MAGYAR KERESKEDELMI PLAKÁT 1924–1942

– AZ OSZK ÉS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KÖZÖS KIÁLLÍTÁSA –

Április 24-én nyílt meg és augusztus végéig volt látható az Iparművészeti Múzeumban a Plakát- és Kisnyomtatványtárunk páratlan grafikai plakátgyűjteményén alapuló nagyszabású kiállítása.

A magyar plakátművészet egyik legvirágzóbb korszaka kezdődött el az 1920-as évek közepén az akkoriban kibontakozó modernizmussal. Az utcákon a sokszor giccses, negédesen bájos, mulatságos jeleneteket ábrázoló szecessziós plakátokat szinte egyik napról

Részlet a tárlatból

a másikra igazi modern, konstruktivista kompozíciók váltották fel. A hirtelen váltás egyik oka egy új művészcsoport színre lépése volt. 1925-ben hirdettek amnesztiát a Tanácsköztársaságban szerepet vállalt művészek számára, ez pedig azzal járt, hogy a magyar avantgárd legjelesebb alkotói hazatérhettek. Az 5-6 éves külföldi tartózkodás során többen a modern művészet központjaiban fordultak meg: Kassák Lajos Bécsben, Berény Róbert Berlinben, Bortnyik Sándor Weimarban élt. Utóbbi helyszín egyértelművé teszi, hogy legerősebb hatást a Bauhaus iskola konstruktivista felfogása gyakorolt.

Mit jelent a „modern plakát”? A Bauhaus művészete a funkcióból indult ki, ami a plakát esetében az érthető, világos, hatásos kommunikáció. A tárgyak jelszerűen egyszerű ábrázolása, a tipográfiában a modern blokkbetűk, a kompozícióban az absztrakt művészet tanul-

ságai érvényesültek. A Bauhaus felfogásához hozzá tartozott, hogy a művészet és élet egységére törekedtek, vagyis azokat a műfajokat részesítették előnyben, amelyeknek a társadalmi életben is fontos szerepe van. Ilyen terület az alkalmazott grafika, amely ezért nem pusztán mint jó jövedelemforrás volt érdekes a művészek számára. A politikailag szalonképtelen és ezért kevés kiállítási lehetőséget kapó Berény, Bortnyik, Kassák és tanítványaik által képviselt modernizmus a kereskedelmi reklám számára hozta azt az újdonságértéket, ami ezen a területen szükséges, így igaz lehetett Kassák emblematisz mondata, miszerint a korban a plakát „merészebb, mint a festészet”. Amikor 1930 körül kifulladás látszott a modernista grafika, egy új nagymester jelent meg a színen, a Palesztinából hazatérő Irsai István. A fél életművét Izraelben megalkotó művész a modern magyar és héber tipográfia nagy alakja volt, és felejthetetlen plakátok kapcsolódnak a nevéhez, mint a Nor-Coc vagy a Lampart termékei. Munkásságát az említett kiállítással egy időben az Izraeli Kulturális Intézetben kamaratárlaton mutattuk be.

Az első modernista plakátot Kassák még Bécsből küldte haza 1924-ben (Magyar Hírlap), ezt követte a szinte robbanásszerű változás. A Modiano cigaretta papírgyár volt az első merész megrendelő, aki Bortnyikot foglalkoztatni kezdte, majd a legkülönbözőbb cégek követték: a Tungsram, a Flora, a Standard, vagy a Frutti. A modern reklám elsősorban a modern életmód újdonságaihoz kapcsolódott, ekkoriban alakult ki egy új nagyvárosi életmód, amely már nem a korábbi szalonok világa volt; szerepet kaptak itt az új termékek és tevékenységek: elektromos eszközök, háztartási gépek, mozgatható és kényelmes bútorok, élhető és tiszta lakások, és megjelentek újfajta szabadidős tevékenységek is, mint a sport.

A mostani kiállításnak hosszú az előtörténete, s meglehetősen göröngyös út vezetett e mostani sikerhez. A 101 plakátból álló válogatást ugyanis először Spanyolországban láthatta a közönség 2009-ben, akkor a Valenciái Modern Művészeti Múzeum (MuVim)

Berény Róbert plakátja a nevezetes 1930-as Könyv- és Reklámművészeti Kiállításhoz, amelyet szintén az Iparművészeti Múzeumban rendeztek.

Kassák Lajos *Magyar Hírlap* plakátja az első modernista plakát volt Magyarországon

mutatta be, innen került egy rangos válogatás később egy sevillai bemutatóra. A kiállítás kurátora Bakos Katalin, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze volt, a szervezés pedig a Tár akkori vezetője, Tamási Balázs érdeme. A plakátokat Csillag Ildikó restaurálta. A kiállítás nemzetközi sikerét jelzi, hogy 2012-ben 20 plakátot kértek kölcsön a kollekciónál egy nagyszabású plakáttörténeti kiállításra Malagába. Ez utóbbi, körülbelül 170 darab plakátból álló válogatás az egyetemes plakátművészet első virágkorát volt hivatott bemutatni 1898 és 1938 között. A 170-ből 20 hazai plakát a magyar plakátművészet rendkívüli elismerésének számít.

A nagy várakozás és elhúzódnó intézményi bonyodalom, méltó helyszíneresések után végre 2014-ben nyílt lehetőség arra, hogy a tárlatot itthon is bemutassuk, ekkor sikerült partnerként bevonni a Tudományos igazgatóság révén az Iparművészeti Múzeumot, amely helyszíneként is tökéletes, sőt, szimbolikus választás volt. Ugyanebben a térben rendezték ugyanis 1930-ban a „Könyv és Reklám Művészek kiállítását”, amely a modernista grafika legnagyobb bemutatkozásának számított, ennek két plakátja (Berény és Bortnyik egy-egy műve) vezette be a kiállítást, és a helyszín egyezésére az egykori kiállítási enteriőről készült kinagyított fotók is utaltak. A főkurátor ismét Bakos Katalin maradt, akinek a Múzeum részéről Reichart Dóra, a Könyvtár részéről pedig e sorok írója segített társkurátorként.

Úgy gondoltuk, a hazai közönségnek egy gazdagabb tárlatot állítunk össze, mint a spanyolországi bemutató volt. A plakátok a két világháború közötti korszakban megjelenő modern nagyvárosi életforma lenyomatai, ezt a világot akartuk felidézni a kiállítással. Megpróbáltunk megtalálni minél több olyan terméket, amely a plakátokon szerepel, ezért kölcsönöztünk rádiót, mosógépet, tűzhelyet a Magyar Közlekedési Múzeum Elektrotechnikai és Műszaki Múzeumától, fürdőruhát, Modiano cigarettapapírt, Flora szappant a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumtól – és így tovább... A MANDA gyűjteményében őrzött filmhíradókat egy külön teremben vetítettük, itt a BNV-k és más reklámmal kapcsolatos események felvételei idézték fel a kort. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeit is bevontuk: Kozma Lajos bútorai a modern otthont,

Kovács Zsuzsa pavilon- és dohánybolt-tervei a korabeli városi életet villantják fel. Megjelentek a Múzeum Adattárából Lukács Kató eredeti reklámtervei, és a Plakát- és Kisnyomtatványtárból Csemiczky Tihamér luxus kivitelű fürdősapka és cipő katalógusai, tehát sok olyan alkotás, amelyet még soha nem láthatott a közönség. Multimédiás eszközök segítségével a katalógusok és folyóiratok virtuálisan lapozhatóak voltak. A kiegészítések segítségével sikerült felidézni a kor modern mindennapjait. Célkitűzésünk volt, hogy ráirányítsuk a figyelmet a plakáttal és tervezőgrafikával foglalkozó korabeli szakmai-művészeti közéletre, így megjelentek a programok és iskolák kiadványai és a szakfolyóiratok, köztük Bortnyik Plakát című lapja, amelyet magángyűjteményből kölcsönöztünk, ugyanis olyan ritka, hogy még közgyűjteményben sincs belőle példány. Felhívtuk a figyelmet a plakáttervezés folyamatára a kézi festéstől a nyomtatáson át a kiragasztásig, itt Konecsni György és Macskássy Gyula Nemzeti Galériában őrzött eredeti plakáttervei is láthatók voltak.

A megnyitón az Esseni Plakát Múzeum német igazgatója, a művészettörténész René Grohnert beszélt, magasra értékelve a korszak magyar plakátművészetét. A tárlat április végétől augusztus végéig volt nyitva, több mint 23.000 látogatót vonzott, ami több tekintetben is rekord számnak mondható. Interaktív múzeumpedagógiai foglalkozások, rendszeres tárlatvezetések és szakmai workshopok is kiegészítették, a 2014-es Múzeumok Éjszakáján pedig nagy tömeg részvételével zajlottak a programok. Ezúton is szeretném megköszönni a segítséget mindazoknak, akik munkájukkal hozzájárultak ehhez a szép sikerhez. A szervezési munkákban Szilárdi Edina és Kopcsay Ágnes segítségét, köszönöm továbbá Boka László tudományos igazgatóknak és Jékely Zsombornak az Iparművészeti Múzeum igazgató-helyettesének a tárlat ügyének mindenkorai felkarolását. Mellettük a Plakát- és Kisnyomtatvány összes munkatársának a lebonyolításban vállalt segítségét, a restaurátorok, Koppán Orsolya és Horváth Pál, a fotósok, Ackermann Ádám és Karasz Lajos gyors és tökéletes munkáját.

Katona Anikó

katona.aniko.at.oszk.hu